

ენა და ენათმეცნიერება

**ფრაზეოლოგია როგორც ლინგვოკულტუროლოგიური  
ფენომენი გენდერულ ასპექტში:  
(ინგლისური და ქართული ენების მასალაზე)**

**დიანა ნემსიწვერიძე**

diana.nemsitsveridze@atsu.edu.ge

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ქუთაისი, საქართველო

DOI:<https://doi.org/10.52340/atsu.2026.1.27.05>

გენდერულად მარკირებული ფრაზეოლოგიური ერთეულების კვლევა განსაკუთრებით საინტერესო და აქტუალურია საზოგადოებაში ჩანერგილი სტერეოტიპების, ღირებულებებისა და ძალაუფლების ასიმეტრიის შესაწვლის მიზნით. ნაშრომი იკვლევს ინგლისურ და ქართულ ენებში გენდერულად მარკირებულ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს, რომლებიც ასახავენ კულტურულ ღირებულებებს, სოციალურ ნორმებსა და გენდერულ სტერეოტიპებს. გამოყენებულია შედარებითი, კონცეპტუალური და დისკურსული ანალიზი ავთენტური მაგალითებისა და იდეომატური ლექსიკონების საფუძველზე. კვლევის მეცნიერული სიახლე მდგომარეობს ინგლისურ ენაში არსებულ, გენდერულად მარკირებულ ფრაზეოლოგიური ერთეულების ლინგვოკულტუროლოგიურ ანალიზსა და მათ ნაკლებად შესწავლილ ქართულ ენასთან კონტრასტულ-შედარებით კვლევაში. კვლევის შედეგები ავლენს გენდერული კონცეპტების მრავალდონიან სტრუქტურას, ასევე მათ უნივერსალურ და კულტურულად სპეციფიკურ თავისებურებებს.

**საკვანძო სიტყვები:** ფრაზეოლოგია, გენდერი, ლინგვოკულტუროლოგია, იდეომატები, დისკურსული ანალიზი

**შესავალი.** თანამედროვე ჰუმანიტარული კვლევები სულ უფრო და უფრო კომპლექსური ხდება, რაც განაპირობებს ლინგვისტური კვლევების საზღვრების გაფართოებას. ენა წარმოდგენილია არა მხოლოდ, როგორც გრამატიკული სტრუქტურა და სისტემა, არამედ ფართოდ არის განხილული, როგორც კულტურის შექმნისა და ურთიერთქმედების საშუალება. ენა მოიცავს საზოგადოების გამოცდილებას, რწმენას, კავშირებს და ცვლილებებს. ფრაზეოლოგიზმები სტაბილური ელემენტებია, რომლებიც წარმოადგენს კულტურულ იდენტობას, ცნობიერებას და მენტალიტეტს. ლინგვისტებმა, კულტუროლოგებმა, ეთნოლოგებმა და სხვა მონათესავე დარგების წარმომადგენლებმა გააცნობიერეს, რომ ენისა და კულტურის

სრულად გაანალიზება შეუძლებელია ფრაზეოლოგიური მონაცემების გარეშე, რომლებიც ასახავს მოსაუბრეთა ლინგვისტურ და კულტურულ თავისებურებებს (Cowie 1998, 57).

ფრაზეოლოგიური ერთეულები (ფრაზები, იდიომები, სხვადასხვა გამონათქვამები) გვამღევენ მნიშვნელოვან ინფორმაციას კონკრეტული საზოგადოების ცნობიერებისა და ტრადიციების შესახებ, რადგან ისინი ხშირად ასახვენ კოლექტიურ გამოცდილებას, ქცევის ნორმებს და ღირებულებებს. ფრაზეოლოგიური ერთეულები კულტურულად მარკირებულია, რაც იმას ნიშნავს, რომ ისინი გარკვეული საზოგადოებისთვის დამახასიათებელ უნიკალურ წარმოდგენებსა და ღირებულებებს შეიცავს. ფრაზეოლოგიის **კულტურული მარკირებულობა** გულისხმობს, რომ ფრაზეოლოგიური ერთეულები ატარებენ კონკრეტული ეთნოსის კულტურულ მახასიათებლებს, რაც მათ ენობრივ და სემანტიკურ მრავალფეროვნებას განაპირობებს. ამ კონცეფციის დეტალურად შესწავლა ხორციელდება ლინგვოკულტუროლოგიური მიდგომის ფარგლებში, რომელიც აერთიანებს ენასა და კულტურას. ფრაზეოლოგია ენის განსაკუთრებული სეგმენტია. იგი ასახავს კულტურის თავისებურებებს, ისტორიულ გამოცდილებას და საზოგადოებრივ ღირებულებებს.

ა. კ. კუნიტის (1996) თანახმად ფრაზეოლოგია მოიცავს სხვადასხვა სახის ფიქსირებულ გამონათქვამებს, მათ შორის, იდიომებს, კოლოკაციებს და ანდაზებს. ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს ის უწოდებს ენის მაღალინფორმაციულ ერთეულებს, რომლებიც ავსებენ ენის ლექსიკურ სისტემაში არსებულ ხარვეზებს, ფრაზეოლოგიას ის მიიჩნევს ენის „საგანმურად“, რომელშიც ასახულია ხალხის ისტორია, მათი კულტურა და ცხოვრების თავისებურებები. (Kunin 1996, 5).

ფრაზეოლოგიზმები აერთიანებს ენას, კულტურას, სოციალურ გამოცდილებასა და ცნობიერების სემანტიკურ სტრუქტურას. ამ მიდგომის თანახმად, ფრაზეოლოგიზმი წარმოადგენს კულტურული კოდის ნაწილს და ფუნქციონირებს როგორც „ენობრივი სარკე“, რომელიც ასახავს ღირებულებებს, წარმოდგენებს, იდეოლოგიებსა და კოლექტიურ ემოციებს (Piirainen 2008, 209).

ფიგურალური გამონათქვამებისა და ფრაზეოლოგიზმების მკვლევარ პროფესორ რეის მიხედვით ფრაზეოლოგიური ერთეულები ასრულებენ რამდენიმე მნიშვნელოვან ფუნქციას:

**ემოციური ფუნქცია** — ხშირად გამოიყენება ემოციური მდგომარეობის ან განწყობის გამოსახატად.

**კომუნიკაციური ფუნქცია** — ფრაზეოლოგიური ერთეულები ამარტივებენ კომუნიკაციას და მკაფიოდ გამოხატავენ კომპლექსურ იდეებს.

## დ. ნემსინვერიძე

---

**კოგნიტური ფუნქცია** — ისინი ასახავენ კულტურულ მეხსიერებას და იცავენ და გადასცემენ გამოცდილებას და ცოდნას თაობიდან თაობას (Wray, 2002).

ფრაზეოლოგიური ერთეულების ლინგვოკულტურული კვლევის პროცესში მუდმივად გვხვდება ახალი ტენდენციები, თანამედროვე ფრაზეოლოგიის კვლევები იცვლება, სტრუქტურალურ ანალიზზე ორიენტირებული მიდგომებიდან ეთნოკულტურულ პლურალიზმამდე. ფრაზეოლოგიის კვლევამ თანდათანობით გადაინაცვლა მკაცრად ლინგვისტური ჩარჩოებიდან კულტურულ-სემანტიკურ პარადიგმაში, სადაც ფრაზეოლოგიური ერთეული განიხილება, როგორც არა მხოლოდ ენობრივი სტრუქტურა, არამედ როგორც კულტურული ცოდნის მატარებელი, იდენტობის აღმნიშვნელი და კოლექტიური მეხსიერების ფორმა.

**კვლევის მიზანი და მეთოდოლოგია.** კვლევა მიზნად ისახავს ფრაზეოლოგიის, როგორც ლინგვოკულტუროლოგიური ფენომენის, გენდერული ასპექტების გამოვლენას, სისტემატიზაციასა და შედარებით ანალიზს ინგლისურ და ქართულ ენებში. დასახული ამოცანის შესასრულებლად კვლევა ეყრდნობა შედარებით კულტურათაშორის ანალიზს, რომელიც იკვლევს ორი ან მეტი ენის და კულტურის ფრაზეოლოგიურ რესურსს პარალელურად. ზაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ფრაზეოლოგიზმების ანალიზი არ უნდა შემოიფარგლოს მხოლოდ ენათმეცნიერული ფორმითა და შინაარსით, არამედ აუცილებელია მათი დისკურსული, კონტექსტუალური და კულტურათაშორისი გაანალიზება. კულტურული კონტექსტის გათვალისწინების გარეშე ფრაზეოლოგიზმების სწორი ინტერპრეტაცია შეუძლებელია, რადგან ერთსა და იმავე იდიომს სხვადასხვა კულტურაში შეიძლება სრულიად განსხვავებული ფუნქციურ-ღირებულებითი შინაარსი ჰქონდეს.

თანამედროვე ფრაზეოლოგიური და ლინგვოკულტუროლოგიური კვლევა ხასიათდება ინტერდისციპლინური მიდგომით და წარმოადგენს სხვადასხვა თეორიული სკოლების გავლენით ჩამოყალიბებულ მიმართულებათა სინთეზს, მათ შორის კოგნიტური ლინგვისტიკის (Lakoff and Johnson 1980; Kövecses 2002), ლინგვოკულტუროლოგიისა და ფრაზეოლოგიის (Wierzbicka 1992), გენდერული ლინგვისტიკის (Tannen 1990) და ინტერკულტურული კომუნიკაციისა და განათლების (Byram 1997) ფარგლებში.

მიმართულებები, როგორც არის: ფრაზეოლოგიზმებში გენდერული კონცეპტების ანალიზი, ემოციური სემანტიკის კვლევა, კულტურათაშორისი პარალელიზმის შესწავლა, ფრაზეოლოგიზმების

გამოყენება მულტიკულტურულ განათლებაში, ასახავს თანამედროვე ფრაზეოლოგიური კვლევის ძირითად ტენდენციებს და ეყრდნობა შესაბამის თეორიულ ჩარჩოებს.

ზემოთ ხსენებული ტენდენციები ნათლად აჩვენებენ, რომ ფრაზეოლოგია უფრო მეტად ღრმა დისკურსული, სოციალურ-კულტურული და იდენტობისმიერი ფენომენია, ვიდრე უბრალოდ სტილისტურად გამდიდრებული ენობრივი ერთეული. კვლევები აგრეთვე ფოკუსირებულია კულტურათაშორის შედარებებზე, გლობალიზაციის გავლენაზე და ფრაზეოლოგიაში გენდერული ასპექტების შესწავლაზე. საერთაშორისო კვლევებში ასევე გაჩნდა ფრაზეოლოგიზმების სწავლების ინტეგრირების ტენდენცია საერთაშორისო განათლებაში, რაც მულტიკულტურული კომპეტენციის ფორმირების მიზანს ემსახურება. ფრაზეოლოგიური ერთეულები ეხმარება უცხოენოვან შემსწავლელებს არა მხოლოდ ლინგვისტურ ინტეგრაციაში, არამედ კულტურული ემპათიის, გაგებისა და სოციოკულტურული ადაპტაციის განვითარებაში. მაგალითად, რომ დავაკვირდეთ ერთ-ერთ ინგლისურ იდიომას „a woman's work is never done“- ითარგმნება, როგორც ქალის საქმე არასდროს არის შესრულებული, მაგრამ აღნიშნული იდიომის გამოყენებისას იგულისხმება, რომ ქალს იმდენი საქმე აქვს, შეუძლებელია ამოწერო. როგორც ვხედავთ პირდაპირი მნიშვნელობა განსხვავებულია. არსებული შეხედულება განპირობებულია კულტურულ-სოციალური სტერეოტიპებით, ინგლისურ და ქართულ კულტურაში თანაბრად არის მიჩნეული რომ ოჯახის საქმე მეტწილად ქალის საქმეა, ვიდრე მამაკაცის. ამ ფაქტს მოწმობს ისიც, რომ მსგავსი გამონათქვამები ქართულ ენაშიც უხვად გვხვდება, მაგალითად: „ქალის საქმე რამ დალია?!“, „ქალს საქმე არ ელევა“ „ქალის საქმე არ ჩანს“ და სხვა.

ასეთი გამონათქვამები ღრმად არის ჩადებული ამა თუ იმ ენის კულტურულ და ისტორიულ კონტექსტში.

წარმოდგენილი კვლევის ემპირიული ბაზა ეფუძნება ინგლისურ და ქართულ ფრაზეოლოგიურ ლექსიკონებსა და განმარტებით წყაროებს.

**ანალიზი და დისკუსია.** ინგლისური და ქართული ენების გენდერულად მარკირებული ფრაზეოლოგიური ფონდის შესწავლისას აღმოჩნდა, რომ ორივე შემთხვევაში ჩანს მეტ-ნაკლები სტრუქტურული და სემანტიკური მსგავსება. ინგლისური და ქართული ენები მდიდარია ფრაზეოლოგიური ერთეულებით, რომლებიც აღნიშნავენ ადამიანის გამოცდილების სხვადასხვა ასპექტს, მათ შორის ფიზიკურ და ფსიქიკურ მდგომარეობას. გენდერისა და ენის მიმართ არსებული ინტერესის პირველი მნიშვნელოვანი ეტაპი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ მე-20 საუკუნის

## დ. ნემსინვერიძე

---

მეორე ნახევარია, კერძოდ ეტაპი, როდესაც როდესაც ფემინისტურმა თეორიებმა ეჭვქვეშ დააყენეს ენის ნეიტრალურობა და მიუკერძოებლობა. რობინ ლაკოფი (Robin Lakoff), გახლდათ ერთ-ერთი პიონერი ამ დარგში, 1975 წელს გამოქვეყნებულ წიგნში *Language and Woman's Place* წერდა, რომ ქალის მეტყველება შეესაბამებოდა სოციალურ იერარქიას და ის იყო ძალაუფლების დეფიციტის გამომხატველი.

ლინგვისტურ დონეზე, გენდერის გამოხატვა მოიცავს მრავალმხრივ ფენომენებს: ლექსიკურ არჩევანს, სინტაქსურ სტრუქტურებს, ინტონაციას, პრაგმატიკას, მეტაფორებს და განსაკუთრებით — ფრაზეოლოგიზმებს. სწორედ ფრაზეოლოგიზმები, როგორც ენობრივი სტერეოტიპების და კულტურული ღირებულებების მაჩვენებლები გვაწვდიან ინფორმაციას იმაზე, თუ როგორ ახდენს ენა გენდერული იდეოლოგიების სტაბილიზაციას, შესაბამისად გენდერისა და ენის თეორიების კვლევა მჭიდროდ უკავშირდება ისეთ ლინგვისტურ ფენომენებს, როგორიცაა სემანტიკური ასიმეტრია, მეტაფორა, დისკურსი, კონოტაცია და ლექსიკური მარკირება.

ფრაზეოლოგიის კვლევისას ვხედავთ, როგორ ასახავს და აყალიბებს საზოგადოების დამოკიდებულებას გენდერის მიმართ ფიქსირებული გამონათქვამები, იდიომები, ანდაზები და სხვა ფიგურალური გამონათქვამები. ფრაზეოლოგია ხშირად განასახიერებს და ინარჩუნებს ტრადიციულ გენდერულ როლებსა და სტერეოტიპებს. მრავალი გამოთქმა სხვადასხვა ენაზე აძლიერებს სტერეოტიპულ მოლოდინებს ქალურობისა და მამაკაცურობის შესახებ. მაგალითად, ფრაზები, როგორიცაა „გოგოსავით ტირილი“ ან „კაცივით დგომა“ ასახავს კულტურულ ნორმებს, რომლებიც სისუსტეს - ქალურობას და სიძლიერეს მამაკაცურობას უკავშირებენ, ამგვარ იდიომატურ გამონათქვამებს შეუძლია გავლენა მოახდინოს გენდერის სოციალურ აღქმაზე, გაამყაროს აზრი, რომ გარკვეული ქცევები „შესაბამისია“ მამაკაცებისთვის ან ქალებისთვის, რაც თავის მხრივ აყალიბებს ინდივიდების მიერ საკუთარ თავსა და სხვების აღქმას სქესის მიხედვით (Lakoff 1975).

პენელოპე ეკერტი და სალი მაკკონელ-ჯინეტი აღნიშნავენ, რომ გენდერულად მარკირებული ფრაზეოლოგიზმები ხშირად ეფუძნება ისტორიულ-კულტურულ კონტექსტებს, რომლებშიც დამკვიდრებული იყო ქალებისა და მამაკაცების კონკრეტული როლები. ამ ენობრივი ერთეულების ფორმირებაზე გავლენას ახდენს ისეთი სოციალური ფაქტორები, როგორებიცაა ოჯახური როლები, შრომის გადანაწილება, რელიგიური შეხედულებები და საზოგადოებრივი ნორმები (Eckert & McConnell-Ginet 2013).

როგორც მკვლევარი რუსადე აღნიშნავს, ნებისმიერი უცხო ენის შესწავლისას მნიშვნელოვანია აგრეთვე ამა თუ იმ ხალხის კულტურის შესწავლა, ვინაიდან ფრაზეოლოგიზმების კომბინაციების მნიშვნელობის პროგნოზირება შეუძლებელია ცალკეული ზმნის, არსებით სახელის, ზედსართავი ან სხვადასხვა სახის წინადადების მიხედვით. მათ აქვთ მნიშვნელობა, რომელიც განსხვავდება ცალკეული სიტყვების მნიშვნელობისგან და, როგორც წესი, აქვთ სიტყვების ფიქსირებული თანმიმდევრობა (რუსადე 2020).

ქართული და ინგლისური ფრაზეოლოგიური კორპუსების შედარებითი ანალიზი განსაკუთრებით ნათლად აჩენს, როგორ იდენტიფიცირდება და ტრანსლირდება კულტურული ღირებულებები, სტერეოტიპები და საზოგადოებრივი ნარატივები განსხვავებულ ენასა და კულტურაში. ასეთი მიდგომა ემსახურება არა მხოლოდ ლინგვისტური პარალელების დადგენას, არამედ ენობრივ-კულტურული დიალოგის გაღრმავებასაც, რაც თანამედროვე ლინგვოკულტუროლოგიის ერთ-ერთი პრიორიტეტული ამოცანაა.

თანამედროვე ენობრივი დინამიკა ცდილობს ტრადიციული გენდერული სტერეოტიპების დეკონსტრუქციას. ზოგიერთი ფრაზეოლოგიური ერთეული, რომელიც ადრე ქალის ან მამაკაცის დამამცირებელ კონტექსტში გამოიყენებოდა, დღეს განიცდის ნეიტრალიზაციას ან პოზიტიურ კონოტაციას იღებს. მაგალითად:

„Boss lady “ინგლისურში პოზიტიური დატვირთვის გამომხატველი გახდა ძლიერი და წარმატებული ქალის აღსაწერად. ქართულში ფრაზები, როგორიცაა „ქალმა თუ მოინდომა“ სახავს მზარდ, თუმცა ზოგჯერ ორაზროვან ცვლილებებს გენდერულ წარმოდგენებში.

საინტერესო განცხადებას აკეთებს ჯენეტ ჰოლმსი, როდესაც წერს, რომ ბევრი ფრაზეოლოგიური ერთეული გენდერულად თანდაყოლილია და ეს შეიძლება განსხვავდებოდეს ამა თუ იმ კულტურის მიხედვით. მაგალითად, ისეთი გამონათქვამები, როგორიცაა „სუსტი სქესი“ ასახავს კულტურულ ვარაუდებს ქალების სისუსტეზე და მათ დაქვემდებარებულ როლზე საზოგადოებაში. ამის საპირისპიროდ, ისეთი გამონათქვამები, როგორიცაა „ოჯახის კაცი“ (man of the house) ან „მამა მარჩენალი“ (breadwinner) ხშირად გულისხმობს და ასოცირაციას გვიქმნის მამრობითი სქესის შესახებ, როგორც ძალაუფლებისა და პასუხისმგებლობის სიმბოლო. გენდერული ფრაზეოლოგიზმები ხელს უწყობს საზოგადოებაში შრომის დანაწილების ნორმალიზებას, განსაკუთრებით ოჯახურ ურთიერთობებში, ისინი ამყარებენ აზრს, რომ მამაკაცები უნდა იყვნენ მთავარი მომმარაგებლები, ოჯახში შემომტანი, ხოლო ქალებმა უნდა იზრუნონ სახლსა და ბავშვებზე (Holmes, 2001).

## დ. ნემსინვერიძე

გენდერულად მარკირებული ფრაზეოლოგიური ერთეულების, კერძოდ ოჯახური ურთიერთობების ამსახველი იდიომების ლინგვოკულტუროლოგიური შეპირისპირება - შედარებითი ანალიზის ეფექტიანობისთვის შერჩეული ფრაზეოლოგიური ერთეულები სისტემატიზებულია და წარმოდგენილია ცხრილურ ფორმატში.

გენდერულად მარკირებული ფრაზეოლოგიური ერთეულების, მეტწილად ოჯახური ურთიერთობების ამსახველი იდიომების ლინგვოკულტუროლოგიური შეპირისპირების ფარგლებში, შედარებითი ანალიზის ეფექტიანობის უზრუნველსაყოფად, შერჩეული ფრაზეოლოგიური ერთეულები სისტემატიზებულია და წარმოდგენილია სტრუქტურირებულ ცხრილურ ფორმატში.

ცხრილი 1

| № | ინგლისური<br>ფრაზე-<br>ოლოგიზმი              | ქართული<br>ანალოგი                | მნიშვნელობა                                            | გენდერული<br>კონცეპტი<br>(ინგლ./ქართ.) |
|---|----------------------------------------------|-----------------------------------|--------------------------------------------------------|----------------------------------------|
| 1 | <b><i>He wears the trousers</i></b>          | კაცის სიტყვა<br>ოჯახში            | მამაკაცის<br>დომინანტური<br>როლი                       | პატრიარქატი                            |
| 2 | <b><i>A woman's work is never done</i></b>   | ქალის საქმე<br>არ ილევა           | ქალის მუდმივი<br>შრომა                                 | ზრუნვა/<br>მოვალეობა                   |
| 3 | <b><i>Like a lady</i></b>                    | ქალივით<br>მოქცევა                | სინაზე, კდემა-<br>მოსილება                             | ქალურობა                               |
| 4 | <b><i>Be a man</i></b>                       | კაცურად<br>მოიქცევი               | სიმამაცე,<br>სიმტკიცე                                  | მასკულინობა                            |
| 5 | <b><i>Man up</i></b>                         | გამაგრდი<br>/ კაცურად<br>მოიქცევი | ემოციის<br>შეკავება,<br>სიმტკიცე                       | მასკულინობა                            |
| 6 | <b><i>Old wives' tale</i></b>                | ბებების<br>მონაყოლი<br>(მითი)     | არაზუსტი,<br>დაუდას-<br>ტურებელი<br>რწმენა             | გენდერული<br>სტერეო-<br>ტიპიზაცია      |
| 7 | <b><i>Boys will be boys</i></b>              | ბიჭი მაინც<br>ბიჭია               | ქცევის<br>გამართლება                                   | მასკულინობა                            |
| 8 | <b><i>henpecked husband</i></b>              |                                   | ქმარი, რომელიც<br>ცოლის<br>დომინაციის<br>ქვეშ იმყოფება | ძალაუფლება,<br>იერარქია                |
| 9 | <b><i>wear the pants (in the family)</i></b> | ოჯახის<br>უფროსი                  | ოჯახში<br>ძალაუფლების<br>მატარებელი<br>პარტნიორი       | ოჯახური<br>იერარქია                    |

|    |                                          |                                        |                                                                           |                            |
|----|------------------------------------------|----------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|----------------------------|
| 10 | <b><i>apron strings (be tied to)</i></b> | დედის/ქალის კალთას გამობმული           | დედაზე ან ცოლზე გადაჭარბებული დამოკიდებულება                              | დამოკიდებულება             |
| 11 | <b><i>mama's boy</i></b>                 | დედიკოს ბიჭი                           | ზრდასრული ვაჟი, რომელიც ძლიერადაა დამოკიდებული დედაზე                     | დამოკიდებულება             |
| 12 | <b><i>daddy's girl</i></b>               | მამის გოგო                             | გოგონა, რომელსაც მამა განსაკუთრებით ანებივრებს                            | ემოციური პრივილეგია        |
| 13 | <b><i>man of the house</i></b>           | სახლის/ოჯახის კაცი                     | ოჯახის მამრობითი ლიდერი                                                   | ავტორიტეტი                 |
| 14 | <b><i>lady of the house</i></b>          | სახლის ქალბატონი                       | ოჯახის ქალი ხელმძღვანელი/დიასახლისი                                       | მართვა, როლების განაწილება |
| 15 | <b><i>mother hen</i></b>                 | მზრუნველი დედა (ზედმეტად)              | ქალი, რომელიც ზედმეტად ზრუნავს სხვებზე                                    | ზრუნვა                     |
| 16 | <b><i>like father, like son</i></b>      | დედა ნახე მამა ნახე შვილი ისე გამონახე | ქცევითი/სახასიათო მემკვიდრეობა მამიდან შვილზე                             | მემკვიდრეობა               |
| 17 | <b><i>like mother, like daughter</i></b> | დედა ნახე მამა ნახე შვილი ისე გამონახე | ქცევითი/სახასიათო მემკვიდრეობა დედიდან შვილზე                             | მემკვიდრეობა               |
| 18 | <b><i>breadwinner</i></b>                | მარჩენალი                              | ოჯახის ძირითადი შემოსავლის მომტანი (მეტწილად იგულისხმება მამრობითი სქესი) | ოჯახური როლები             |
| 19 | <b><i>better half</i></b>                | “უკეთესი ნახევარი                      | მეუღლე (ხშირად იუმორისტულად)                                              | ერთიანობა                  |

## დ. ნემსინვერიძე

აღნიშნული ფრაზეოლოგიური ერთეულები ინგლისურ და ქართულ ენებში გამოხატავენ გენდერულ კონცეპტებს და ასახავენ კულტურულად განპირობებულ სტერეოტიპულ მოლოდინებს. როგორც ვხედავთ მასკულინური ერთეულები („Be a man“, „Man up“, „He wears the trousers“) ხაზს უსვამენ სიმამაცეს, ემოციურ შეკავებასა და დომინანტურ როლს, მაშინ როცა ქალური („Like a lady“, „Sugar and spice...“, „A woman’s work is never done“) გამოხატავს წესიერებას, ზრუნვასა და ქალის მუდმივ, ამოუწურავ შრომას. კონტრასტული ანალიზი უსვამს ხაზს გენდერული კონცეპტების მრავალდონიან სტრუქტურას და უნივერსალურ, ასევე კულტურულად სპეციფიკურ თავისებურებებს.

ცხრილი 2

| № | ქართული<br>ფრაზე-<br>ოლოგიზმი       | ინგლისური<br>ანალოგი                               | მნიშვნელობა                                              | გენდერული<br>კონცეპტი<br>(ინგლ./<br>ქართ.) |
|---|-------------------------------------|----------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| 1 | კაცურად<br>მოიქცევი                 | Be a man                                           | სიმამაცე, სიმტკიცე                                       | მასკუ-<br>ლინობა                           |
| 2 | ქალი სუსტია                         | The weaker sex                                     | ქალის სისუსტის<br>სტერეოტიპი                             | ქალუ-<br>რობა                              |
| 3 | ქალი ოჯახს<br>ამაგრებს              | A woman’s<br>work is never<br>done<br>(ნაწილობრივ) | ოჯახის მოვლა                                             | ზრუნვა/<br>როლი                            |
| 4 | კაცის სიტყვა<br>ქვასავით<br>მტკიცეა | A man’s word<br>is his bond                        | სანდობა,<br>ავტორიტეტი                                   | პატრი-<br>არქატი                           |
| 5 | ქალის ჭკუა<br>მოკლეა                | Women are<br>irrational                            | ირაციონალურობის<br>სტერეოტიპი                            | ნეგა-<br>ტიური<br>სტერე-<br>ოტიპი          |
| 6 | კაცი სახლის<br>ბურჯია               | Man is the<br>head of the<br>family                | ლიდერობა ოჯახში                                          | პატრი-<br>არქატი                           |
| 7 | ქალი<br>სილამაზით<br>ფასობს         | Beauty is a<br>woman’s asset                       | გარეგნობის<br>მნიშვნელობა                                | ქალუ-<br>რობა                              |
| 8 | კაცი სიტყვას<br>არ გატეხს           | A real man<br>keeps his word                       | ღირსება                                                  | მასკუ-<br>ლინობა                           |
| 9 | დედის<br>კალთაზე<br>გაზრდილი        | mama’s boy                                         | პირი, რომელიც<br>ზედმეტად არის<br>დამოკიდებული<br>დედაზე | დამოკი-<br>დებულება                        |

|    |                            |                                |                                                       |                |
|----|----------------------------|--------------------------------|-------------------------------------------------------|----------------|
| 10 | მამის ნებიერა              | daddy's girl                   | შვილი, რომელსაც მამა განსაკუთრებით ანებიერებს         | პრივი-ლეგია    |
| 11 | ოჯახის თავი (კაცი)         | man of the house               | ოჯახის მთავარი, ლიდერი მამაკაცი                       | ავტორიტეტი     |
| 12 | ოჯახის დიასახლისი          | lady of the house              | ქალი, რომელიც მართავს საოჯახო საქმეებს                | მართვა         |
| 13 | ოჯახის მარჩენალი           | breadwinner                    | პირი, რომელიც უზრუნველყოფს ოჯახის ფინანსურ შემოსავალს | ოჯახური როლები |
| 14 | ოჯახში კაცის სიტყვა გადის  | wear the pants                 | ოჯახში გადაწყვეტილებას იღებს კაცი                     | ძალა-უფლება    |
| 15 | დედის ნებიერა              | mama's boy                     | ზედმეტად განებიერებული შვილი                          | დამოკიდებულება |
| 16 | მამის ასლი                 | chip off the old block         | მშობელთან მსგავსება                                   | იდენტობა       |
| 17 | ქალის ადგილი სამზარეულოშია | a woman's place is in the home | ტრადიციული გენდერული როლის გამოხატვა                  | სტერეოტიპი     |
| 18 | კაცის სიტყვა კანონია       | man's word is law              | მამაკაცის ავტორიტეტის ჰიპერბოლიზაცია                  | ძალა-უფლება    |
| 19 | დედის გული                 | mother's heart                 | უსაზღვრო დედობრივი სიყვარული                          | ზრუნვა         |

ცხრილში წარმოდგენილი ფრაზეოლოგიური ერთეულები ნათლად გამოხატავს გენდერული კონცეპტების კულტურულ სტერეოტიპებს ქართულ და ინგლისურ ენებში. მასკულინური ფრაზები („კაცურად მოიქეცი“, „კაცი სახლის ბურჯია“, „კაცი სიტყვას არ გატეხს“) ხაზს უსვამენ სიმამაცეს, ავტორიტეტსა და ღირსებას, გამოხატავენ პატრიარქალურ, დომინანტურ როლს ოჯახის და საზოგადოების კონტექსტში. ქალური ფრაზები („ქალი სუსტია“, „ქალი ოჯახს ამაგრებს“, „ქალი სილამაზით ფასობს“, „ქალის ჭკუა მოკლეა“) აჩვენებს ქალის როლს ზრუნვისა და გარეგნობის კუთხით, ან სტერეოტიპულად განსაზღვრავს ინტელექტსა და სისუსტეს.

კონტრასტული ანალიზი უსვამს ხაზს გენდერული კონცეპტების მრავალდონიან სტრუქტურასა და ენებს შორის კულტურულად

## დ. ნემსინვერიძე

---

სპეციფიკურ ნიუანსებს. ინგლისური ენისგან განსხვავებით, ქართული ენა მთლიანად არაგენდერული სისტემის წარმომადგენელია. გრამატიკაში არ არსებობს მამრობითი და მდედრობითი ფორმის ცნება არც ნაცვალსახელებისთვის, არსებითი სახელებისთვის და არც ზმნებისთვის. მიუხედავად ამისა, კულტურულ-სოციალურ დონეზე ენაში მაინც ვხვდებით გენდერულ მეტაფორებსა და ფრაზეოლოგიურ ფორმებს, რაც ხაზს უსვამს, რომ გენდერული განცდა სემანტიკურ დონეზე მაინც არსებობს, ენაში მაინც ვხვდებით გენდერული აზროვნების გამოძახილს მეტაფორასა და ფრაზეოლოგიაში. ამ მხრივ, არაგენდერულ ენებშიც შეინიშნება კულტურული სქესობრივი დაყოფის ნიშნები, ოღონდ ისინი უფრო ლექსიკურ-სემანტიკურ დონეზე აღიქმება, ვიდრე გრამატიკულზე.

შედარებითი ანალიზისას იკვეთება, რომ გენდერული განზომილება ენაში მხოლოდ გრამატიკულ სტრუქტურებზე არ არის დამოკიდებული, არამედ ღრმად არის ფესვადგმული კულტურულ წარმოდგენებსა და მეტყველების პრაქტიკაში.

**დასკვნა.** ინგლისური და ქართული ენების ფრაზეოლოგიური ერთეულების შედარებითი ანალიზი აჩვენებს, რომ მიუხედავად ამ ენებს შორის არსებითი განსხვავებებისა, მათ გააჩნიათ მახასიათებლები, რომლებიც უნივერსალური ლინგვისტური და კონცეპტუალური მოდელების არსებობას ადასტურებს.

ცხრილებში მოყვანილი მაგალითები მკაფიოდ გვიჩვენებს სინტაქსურ და კონცეპტუალურ განსხვავებას ქალთან და მამაკაცთან დაკავშირებულ ფრაზეოლოგიზმებს შორის ინგლისურ და ქართულ კონტექსტში.

კერძოდ, ქალთან დაკავშირებული ფრაზეოლოგიზმები ქართულში ხშირად აღინიშნება ზედსართავი სახელის დომინანტობით, რაც ხაზს უსვამს თვისებებს, ქცევის ნორმებს ან სტერეოტიპულ სოციალურ როლებს, მამაკაცთან დაკავშირებული ფრაზეოლოგიზმები ქართულში უფრო ხშირად იყენებენ არსებით სახელს, რაც ასახავს დომინანტურ პოზიციას, სიმამაცესა და ავტორიტეტს.

ინგლისურ ფრაზეოლოგიზმებში გენდერული მარკირება სინტაქსურ-სემანტიკურად ჩანს: მამაკაცი მოქმედების სუბიექტია, რაც ხაზს უსვამს აქტიურ როლს, ხოლო ქალთან დაკავშირებული ფრაზეოლოგიზმები ხშირად აღწერს ქალის თვისებებს, როლს ან კულტურულ იდეალებს. მამაკაცის შემთხვევაში შეფასება ძირითადად დაკავშირებულია სიმამაცესთან, ავტორიტეტთან, პატრიარქალურ სტრუქტურებთან, ქალის შემთხვევაში — ზრუნვა, გარეგნობა, ნეგატიური სტერეოტიპები, რაც ასახავს კულტურული ნორმების ინტერნალიზაციას ქართულ და ინგლისურ კონტექსტში.

ანალიზმა დაადასტურა, რომ ქართულ ფრაზეოლოგიზმებში ქალის როლი ხშირად განისაზღვრება თვისებებით და ქცევით, მამაკაცის როლები - პოზიციით და ავტორიტეტით. ინგლისურ ფრაზეოლოგიზმებში გენდერული მარკირება უფრო სინტაქსურად არის გამოხატული, რაც ქმნის კულტურათაშორისი განსხვავების შესაძლებლობას და ადასტურებს, რომ გენდერული კონცეპტები ენობრივი და კულტურული ნორმების გავლენით არის კონსტრუქტირებული.

ამგვარად, ფრაზეოლოგიური ერთეულები ხშირად გამოხატავენ კონკრეტულ კულტურულ ღირებულებებსა და შეხედულებებს. ინგლისური და ქართული ენების ფრაზეოლოგიის შედარებითი კვლევისას იკვეთება, რომ ენობრივი სტრუქტურები მჭიდროდ არის დაკავშირებული კულტურულ კონტექსტთან. მსგავსი კვლევები არა მხოლოდ ენის უკეთ გაგებას უწყობს ხელს, არამედ კულტურათაშორისი კომუნიკაციის გაუმჯობესების საშუალებასაც იძლევა.

### ლიტერატურა

- რუსაძე, ირმა. 2020. „სომატური იდიომების ზოგიერთი ფაქტორი ინგლისურ და ქართულ ენებში“. *“researchgate”*, 2020 წლის თებერვალი ქართულის განმარტებითი ლექსიკონი. 2008. თბილისი: ქართული ენის ინსტიტუტი.
- ქართული ფრაზეოლოგიური ლექსიკონი. 2010. თბილისი: უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- Cambridge Dictionary. 2023. *Cambridge Idioms Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press. Accessed March 10, 2026. <https://dictionary.cambridge.org/>.
- Cowie, A. P. 1998. *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*. Oxford: Oxford University Press.
- Eckert, Penelope, and Sally McConnell-Ginet. 2013. *Language and Gender*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holmes, Janet. 2001. *An Introduction to Sociolinguistics*. 2nd ed. Harlow: Pearson Education.
- Kunin, A. V. 1996. *Course of Phraseology of Modern English*. Moscow: Higher School.
- Lakoff, Robin. 1975. *Language and Woman's Place*. New York: Harper & Row.
- McCarthy, Michael, and Felicity O'Dell. 2017. *English Idioms in Use*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Oxford University Press. 2015. *Oxford Dictionary of Idioms*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press.
- Piirainen, Elisabeth. 2008. "Phraseology and Culture." In *Phraseology: An International Handbook of Contemporary Research*, edited by Harald Burger et al., 208–219. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Wray, Alison. 2002. *Formulaic Language and the Lexicon*. Cambridge: Cambridge University Press.

## Language and Linguistics

### Phraseology as a Linguocultural Phenomenon in the Gender Aspect: Evidence from English and Georgian Language Materials

**Diana Nemsitsveridze**

Diana.nemsitsveridze@atsu.edu.ge

Akaki Tsereteli State University

Kutaisi, Georgia

DOI:<https://doi.org/10.52340/atsu.2026.1.27.05>

*The study examines phraseology as a linguocultural phenomenon, with particular emphasis on the gender aspect. It investigates gender-marked phraseological units in English and Georgian, which reflect cultural values, social norms, and gender stereotypes. Comparative, conceptual, and discourse analyses are applied, based on authentic examples and idiomatic dictionaries. The scientific novelty of the research lies in the linguocultural analysis of gender-marked phraseological units in English and their contrastive-comparative study with the underexplored Georgian language. The results reveal the multidimensional structure of gender concepts, as well as their universal and culturally specific characteristics.*

**Keywords:** phraseology, gender, linguocultural studies, idioms, discourse analysis

**Introduction.** Phraseology is a component of language that reflects cultural values, social interactions, and historical experience. Phraseological units (idioms, collocations, proverbs) carry the characteristics of national culture and convey collective experience, behavioral norms, and values.

As a distinct segment of language, phraseology embodies cultural particularities, historical memory, and societal values. Contemporary humanities research emphasizes the complex interplay between language and culture, where

phraseological units represent cultural identity, cognition, and mentality (Cowie, 1998, 57).

**According to Kunin**, phraseology includes:

- idioms, collocations, and proverbs;
- Units often carry national-cultural characteristics;
- Their meaning is determined by context, prior knowledge, and cultural markers (Kunin 1996, 5).

Phraseological units serve emotional, communicative, and cognitive functions and preserve and transmit experience across generations (Wray, 2002).

**Methodology.** Modern phraseological research has shifted to an ethnocultural paradigm, in which a phraseological unit is viewed as:

- a carrier of cultural knowledge;
- an indicator of identity;
- a form of collective memory.

A comparative cross-cultural analysis was employed to examine phraseological resources across languages and cultures in parallel. Discourse, contextual, and intercultural interpretation is essential because the same idiom may be understood differently in different cultures.

The study's empirical data are based on examples of gender-marked phraseological units extracted from **established English and Georgian idiomatic dictionaries**.

Results. Phraseological Similarities-in both English and Georgian phraseological units reflect various aspects of human experience.

**Example:**

English: "to have a sweet tooth" → Georgian: „ტკბილეულის მოყვარული“ (რუსაძე, 2020).

Both convey the same meaning, through different constructions.

**Gender in Phraseology** - Gender represents a socio-cultural construct in language. Phraseological units reflect gender stereotypes and norms of social roles:

English examples: "Be a man" (courage, masculinity), "Like a lady" (femininity);

Georgian examples: „კაცურად მოიქეცი“ (courage), „ქალი ოჯახს ამაგრებს“ (care, continuous labor).

Social and cultural factors shape gender-marked phraseological units, including family roles, division of labor, religious beliefs, and norms (Eckert & McConnell-Ginet, 2013).

## დ. ნემსინვერიძე

### Comparative Tables

Table 1.

| № | Phraseological Unit          | Georgian Equivalent  | Meaning                         | Gender Concept |
|---|------------------------------|----------------------|---------------------------------|----------------|
| 1 | He wears the trousers        | კაცის სიტყვა         | Male dominance in the household | Patriarchy     |
| 2 | A woman's work is never done | ქალის საქმე არ ილევა | Woman's continuous labor        | Care/Duty      |
| 3 | Like a lady                  | ქალივით მოქცევა      | femininity                      | Femininity     |
| 4 | Be a man                     | კაცურად მოიქეცი      | Courage, firmness               | Masculinity    |

Table 2.

| № | Phraseological Unit | English Equivalent                     | Meaning                       | Gender Concept |
|---|---------------------|----------------------------------------|-------------------------------|----------------|
| 1 | კაცურად მოიქეცი     | Be a man                               | Courage, firmness             | Masculinity    |
| 2 | ქალი სუსტია         | The weaker sex                         | Stereotype of female weakness | Femininity     |
| 3 | ქალი ოჯახს ამაგრებს | A woman's work is never done           | Household care                | Care/Role      |
| 4 | კაცი სახლის ბურჯია  | Man is the head/strength of the family | Leadership, authority         | Patriarchy     |

**Comments on Results:** Masculine phrases emphasize courage, emotional restraint, and dominant roles; Feminine phrases express care, continuous labor, and attention to appearance; Georgian is grammatically non-gendered, yet phraseology expresses a clear cultural-gender division.

**Conclusion.** Phraseology constitutes a significant linguistic phenomenon reflecting cultural and social features of language. A comparative analysis of English and Georgian phraseological units reveals that, despite substantial differences, both languages share features that point to universal linguistic and conceptual patterns.

The analyzed examples demonstrate clear syntactic and conceptual distinctions in gender-marked phraseology. In Georgian, expressions related to women are often dominated by adjectives, emphasizing traits, behavioral norms,

and stereotypical roles, whereas those related to men tend to rely on nouns, highlighting authority, strength, and social status. In English, gender marking is primarily expressed through syntactic and semantic roles: men are typically represented as active agents, while expressions related to women focus more on attributes, roles, or cultural ideals. Evaluative patterns further reflect this asymmetry, associating men with authority and bravery, and women with care, appearance, or stereotypical expectations.

Overall, phraseological units encode culturally embedded gender concepts, demonstrating that linguistic structures are closely tied to cultural norms. Such comparative studies contribute not only to a deeper understanding of language but also to more effective intercultural communication.